

čuvati, da će, dakle, shvatiti i kakva je vrijednost njihova izvornoga hrvatskoga kao materinskog jezika za svakog pojedinca te da će ga stoga čuvati i razvijati s ponosom, a trebalo bi to činiti čak ljubomorno. Jer i naš hrvatski jezik jest nešto jedinstveno. Zapamtimo da ne ćemo više biti to što jesmo bez poznavanja i posjedovanja svojega izvornoga materinskoga jezika.

*Predavanje održano 11. ožujka u Lipiku na dodjeli Nagrade „Dr. Ivan Šreter“,
nagrade za najbolju novu hrvatsku riječ.*

Dubravka Smajić

dsmajic@foozos.hr

DOI <https://doi.org/10.22210/jezik.2023.70.16>

O JEZIČNOM ČISTUNSTVU I NORMI

 obzirom na to treba li se miješati u jezik ili ga tretirati kao predmet proučavanja, jezikoslovlje se može usporediti s astronomijom i medicinom. Jezikoslovlje je od svakog pomalo. Jezični astronomi nazivaju sebe deskriptivistima, a jezične medicinare deskriptivisti nazivaju preskriptivistima i optužuju za miješanje u jezik i forsiranje purizma, možda ne vodeći računa o tome da je purizma uvijek bilo i ima ga u narodima koji drže do svojeg identiteta i kulture.

Jeziku su potrebne umjerene intervencije, ali s obzirom na prirodna kretanja i, u slučaju hrvatskog, činjenicu da su grčki i latinski naši supstrati. Zato imamo riječi kao što su *košulja*, *jarbol*, *jastog*, *kit* i *sipa*, a preko tih riječi usvojili smo i paradigme te samo načelo preuzimanja. Kroz povijest je hrvatski jezik dolazio u izravni kontakt s drugim jezicima, ali ne i s engleskim koji ga sad ponajviše ugrožava, kao i druge jezike svijeta. U kontaktu s jezicima susjeda i došljaka dobili smo turcizme, talijanizme i germanizme, a posredno i poneki anglizam, no sad u naš jezik nekontrolirano ulaze barbarizmi a ne više anglizmi. Prezasićenost medija engleskim otežava prirodni razvoj jezika i stvara osjećaj inferiornosti kod govornika mnogih izvornih jezika.

U situaciji nekontrolirane navale barbarizama i nekog pokušaja purizma upravo je dužnost znanstvenika intervenirati i pronaći sredinu. Osim jezikoslovaca, veliku ulogu u nadzoru barbarizama imaju ili bi trebali imati i prevoditelji jer se svakodnevno suočavaju sa situacijama gdje moraju trenutačno nalaziti rješenja za izraze koje često uvode prvi put. Prevođenje je stoga terenski rad ili jezikoslovlje u praksi. U prevođenju dokumentarnih filmova o prirodi često treba osmisliti imena egzotičnih životinja i biljaka oslanjajući se na engleski ili latinski naziv pa na primjer *sand bubbler crab* dobiva ekvivalent *pješčani rak mjehuraš*, *strangler fig* je *smokva ugušnica*, a *cushion plants* su *jastučaste trajnice*.

Riječi prijavljene na natječaje za novu riječ obično se odnose na jezik svakodnevne, no u terenskom radu javlja se potreba i za stručnim rješenjima za koja prevoditelji prilagoditelji i stručnjaci nemaju vremena čekati institucije, nego sami krče put. U takvoj se situaciji našao Bogoslav Šulek kad je, sastavljajući njemačko-hrvatski rječnik, otkrio da mu za mnoge njemačke izraze nedostaju hrvatski ekvivalenti, na primjer za nazive kemijskih elemenata, pa ih je nadopunio sam, zacijelo bez prvotne namjere da puristično pristupi jeziku. Kao što priljev barbarizama mora biti nadziran, nadzor mora postojati i kod purističnih težnji te kod natječaja za novu riječ. Treba se povoditi za načelom potrebe i nuditi rješenja za riječi i izraze koji su barbarizmi, a ne za one domaće, udomaćene ili za one koji su dobro prilagođeni ili pripadaju supstratu.

Kad već institucije u zemlji ne surađuju u nadzoru nad barbarizmima i stvaranju novih riječi, uzor se može tražiti u drugim jezicima koji imaju puristične težnje. To su u Europi mađarski, finski i islandski, a u svijetu hebrejski te jezici poput lakote i drugi autohtoni američki jezici. Na primjer, na lakoti naziv za *računalo* glasi *wóuŋspe omnáye*, od *wóuŋspe* „znanje“ i *omnáye* „prikupljati“, a izraz za *konja* glasi *šyka wakhan* „veliki pas“. Nove riječi nastaju na redovitim okupljanjima starijih izvornih govornika, a znakovito je da se to zbiva u situaciji potpune okruženosti govornicima engleskog i u vremenu u kojem je još neizvjesno hoće li lakota uopće opstati kao jezik.

Međunarodno povezivanje institucija naroda koji njeguju svoje jezike pružilo bi zainteresiranima osjećaj da nisu sami u borbi protiv izvanjskih utjecaja i često vlastitih govornika te bi osnažilo njihova nastojanja.

*Predavanje održano 11. ožujka u Lipiku na dodjeli Nagrade „Dr. Ivan Šreter“,
nagrade za najbolju novu hrvatsku riječ.*

Marko Kovačić

mkovacc@gmail.com

DOI <https://doi.org/10.22210/jezik.2023.70.17>